

PATRIMONI FAUNA // Jordi Dalmau > TEXT

El trençalòs

Poques espècies provoquen tanta admiració com aquest ocell, que menja ossos, es banya al fang, té barba i niua al bell mig de l'hivern

El 29 de març de 1994 vam pujar al Salòria. Mentre caminàvem, una ombra avançava pel roquissar carener. Alcàrem els ulls i una magnífica àliga daurada planava a pocs metres sobre nostre. De sobte, va aparèixer un altre gran rapinyaire i la començà d'assetjar. Ella es regirà, amb les potes cap al cel per entomar l'embranchida de l'atacant. L'altre gegant era un trençalòs. L'escomesa durà uns quants segons, però el seu record se'm gravà a la memòria per sempre més. L'àliga daurada ja la coneixia, però aquest és el primer record que tinc del trençalòs. Amb el temps n'acumulària força més. Amb el temps també aprendria que el *trenca*, quan assolix l'edat adulta, és un rapinyaire molt territorial, i que aquella visió salvatge devia correspondre a una interacció per foragitar la *daurada*, igualment molt senyora de casa seva.

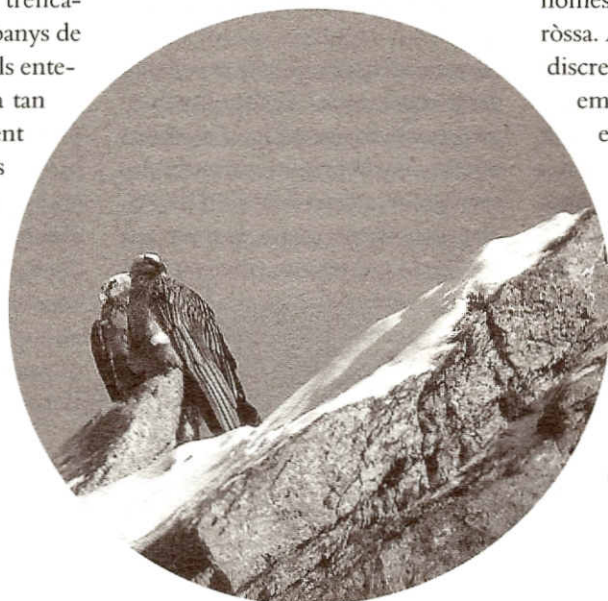
Marcar territori. Un dels principals trets comportamentals dels trencalossos adults és que prenen banys de fang ferruginós. La raó que els entesos donen d'aquesta pràctica tan curiosa té a veure precisament amb la territorialitat. Segons conclouen, la manera que tenen els trencalossos de marcar territori és exhibint un plomatge ben rogenc. La traducció d'aquest missatge cromàtic seria: «conec tan bé el meu territori que sé on hi

ha les basses de fang per tenir aquest magnífic color i tu no». Però fins als 5 o 6 anys són rodamons. Recorren centenars de quilòmetres a la recerca d'aliment. Quan volen del niu són ben foscos, com un corb gegantí. Cada any, el plomatge del cap, pit i panxa se'ls va aclarint fins que esdevé blanc. Aleshores, calmada la set de veure món, cerquen un territori on aparellar-se per a tota la vida i es comencen a maquillar amb fang. Els seus dominis han de complir un parell de premisses com a mínim: parets de roca per bastir-hi el niu i prou menjar per a la parella i els fills que vindran. El trençalòs és longeu (alguna dècada), té poca descendència (normalment un sol pollet i no pas cada any), i hi dedica un gran esforç. A més, presenta una dieta molt especialitzada.

El niu és una estructura de branques entapissada amb llana per protegir la posta del fred, ja que sol pondre-la pels

volts de Reis. Cova durant dos mesos, a parts iguals mascle i femella. El pollet s'està al niu quatre mesos més. Quan s'esquera, els pares encara el peixen unes setmanes fins que se n'afarten, el fan fora dels seus dominis i es dediquen a festejar com si s'acabessin de conèixer.

Menjar ossos. El cicle reproductiu està molt condicionat per la dieta. El trençalòs és un ocell osteòfag, que menja ossos. Quan es mor un animal a la muntanya, els corbs, les cornelles i les garses solen ser els primers a localitzar-lo, però com que no poden obrir-lo necessiten algú amb un bon tros de bec que esquinci la pell del carnús. Aquest algú són els voltors, que tothora patrullen aflerats. Si un d'aquests grans rapinyaires detecta les lluïssors del plomatge dels còrvids, es despenja de la línia de prospecció i rere seu tota la resta. En poc temps només en quedarà la pell i l'os, de la ròssa. Aleshores apareix el trençalòs, discret i solitari. Els ossos petits se'ls empassa com si res. Els llargs se'ls enduu cel amunt i els deixa caure sobre tarteres per trençar-los. D'aquí li ve el nom, i no sols en català. Com lliga tot això amb pondre els ous al pic de l'estació freda? Tots els ocells miren d'esquerar els pollets al temps que aquests trobaran més aliment, per tal

Una parella de trencalossos.
FOTO: Jordi Dalmau.

d'assegurar-los la seva supervivència tant com sigui possible. Al juny i juliol és l'època que hi ha més bestiar domèstic i salvatge a la muntanya, i per tant és quan més fàcilment el jove trencalòs trobarà les restes d'un animal estimbat, depredat, mort pel llamp o en néixer, o al descobert després de la fosa de la neu. Com que el trencalòs té un creixement lent dins i fora de l'ou, per poder aprofitar aquesta abundància estival d'aliment no li queda cap altre remei que començar a criar en ple hivern.

El que encara resulta un misteri és la funció dels pèls que té sota el bec. En realitat són plomes, però transformades de tal manera que semblen una petita barba. Aquest tret morfològic és tan inèdit que serví als taxonomistes per especiar-lo (*Gypaetus barbatus*). Amb tot, l'etimologia d'aquest adjectiu sembla que també podria referir-se a Berberia, antiga regió del nord d'Àfrica on s'atribuïa la presència de l'espècie. El gènere *Gypaetus* és un terme híbrid entre

voltor i àliga. Del primer en té la mida, de la segona, l'agilitat.

Deia al principi que amb el temps n'he acumulat força, de records del trencalòs. El més emotiu data del 12 de març de 2004, quan vaig veure'n el meu primer pollet acabat de néixer. Després de tants dies vigilant la parella, caminant amb raquetes per la neu, patint quan els relleus d'incubació s'allargaven, la visió de la femella aixecant-se i peixent un caparró gris amb antifaç negre em va fer plorar. Els pins negres d'aquell lloc encara se'n recorden.

Una recuperació lenta. El trencalòs està amenaçat d'extinció al nostre país i a la resta del continent. Durant molts anys va patir la incultura de la gent, que li atribuïa tota mena de besties. A ell i a la resta de rapinyaires i feristeles. Trets, espolis i verins van complicar molt la supervivència al rei del cel. El temps passa i la gent també. Arriben nous aires i idees avançades. Es protegeix la natura en el seu conjunt i moltes espècies es recuperen.

El trencalòs n'és una mostra. Al Pirineu català, vint anys enrere no s'arribava a les 15 parelles. Ara n'hi ha una trentena, unes 8 o 9 de les quals a l'àrea geogràfica d'aquesta revista (sobretot a l'Alt Urgell). És clar, doncs, que el trencalòs es recupera. Però no es pot abaixar la guàrdia. Encara és a la llista d'espècies en perill. Les principals amenaces que planen sobre seu són els accidents amb filats elèctrics, els destorbs a les àrees de nidificació i, de manera molt especial, l'enverinament. Com a au carronyaire que és consumeix restes d'animals. L'ús furtiu de metzines per matar petits carnívors deixa un rastre de mort molt llarg que afecta tota la cadena tròfica, incloses les darreres baules, com el trencalòs. Cal lluitar decididament contra aquesta pràctica i conscienciar tothom de la degradació del medi que suposa. Pel que fa a les altres amenaces, es poden compatibilitzar les infraestructures i els usos amb la conservació de la fauna, només és qüestió de tenir voluntat d'entesa, asseure's i parlar.

Un trencalòs volant. Muntatge fotogràfic a partir d'una foto de Josep Argelich.